

Generatiivse tehisintellekti (TI) vastutustundlik kasutamine

Ainevaldkond “Võõrkeeled”;
gümnaasiumi valikõppeained
“Informaatika” ja “Inimene
nüüdisaegses teabekeskonnas”

KLASSID: 9-12

SEOSSED AINEGA:

lugude loomine tuttava sõnavaraga;
kirjutamisstiilid;
kujundamisprogrammide kasutamine

TUNNI EESMÄRK:

Õpilased saavad võimaluse
kriitiliselt hinnata generatiivse TI
poolt toodetud sisu ning kasutada
seda lugude loomise lähtekohana

TÄHELEPANU KÕITMINE

Selle õppetunni jaoks peate tegema konkreetseid ettevalmistusi (vt üksikasjalikke juhiseid). Näidake esmalt originaalteksti. Seejärel kuvage enda poolt üle vaadatud versioon koos mudatustega, mis on kõigi jaoks nähtavad. Küsige õpilastelt, kes selle essee kirjutas.

Ajakulu 5 min

JUHISED TUNNI LÄBIVIIMISEKS

Harjutus I: Viipade loomine
Harjutus II: Kiire faktikontroll
Harjutus III: Koomiksi loomine.

Kui võimalik, soovitame koomiksi loomisele pühendada eraldi õppetund ja integreerida see näiteks infotehnoloogiaga (kasutades disainirakendusi) või kunstiga (kasutades valitud tehnikaid).

30 min.

Refleksioon (5 min): Jagage õpilased kolme gruppi ja esitage igale grupile üks küsimus, mida arutada. Iga rühm peab 3 minuti möödudes andma ühe lause pikkuse vastuse.

KUIDAS TEAN, ET EESMÄRK ON SAAVUTATUD?

Tunni eesmärk on saavutatud, kui iga õpilane loob originaalse koomiksi, mille aluseks on TI poolt genereeritud ja üle vaadatud sisend.

PEAMISED MÕISTED

tehisintellekt (TI)
generatiivne TI
originaalsus

VAJALIKUD VAHENDID

Internetiühendus
pastapliiats ja paber
(mobiiltelefonid,
tahvelarvutid või arvutiklass)

KNOWLEDGE
ECONOMY
FORUM

DROSSINTERNETS.LV

DW Akademie

Federal Foreign Office

Koostanud Knowledge Economy Forum, Latvian Safer Internet Centre ja DW Akademie ning rahastanud Saksamaa Liitvabariigi Välisministeerium.

Sissejuhatus (5 minutit):

Sõltuvalt teemast, millega kavatsete töötada, võtke üks lõik mõnest inimese poolt kirjutatud tekstist ja looge üks lõik, kasutades ChatGPT-d. Võite kasutada järgnevat viipa: "kirjuta lühike lõik teemal [sisestage teema]". Näidake seda õpilastele ja küsige, kumb neile rohkem meeldib ja miks? Pärast seda küsige, kes nende arvates need tekstid kirjutas?

Detailne kava (30 min):

Harjutus I: Viipade loomine

Näidake õpilastele, kuidas TI poolt loodavad tulemused sõltuvalt detailsusastmest erinevad. Soovitame näidata "kolme taset" – abstraktne ülesanne, konkreetse teemaga ülesanne ja detailsete instruksioonidega ülesanne. Võite kasutada näidet (lisa 1), mille koostasime ChatGPT 3.5 (tasuta versiooni) kasutades.

Jagage õpilased 5-liikmelistesse gruppidesse.

Andke õpilastele viipade kirjutamise mall (lisa 2). Soovitame see mall üles laadida veebipõhisesse koostöörakendusse (nt Teams, Google Docs, board.net (etherpad)), et õpilased saaksid puuduvad osad otse sinna sisestada ja teil oleks lihtsam see ChatGPT-sse kopeerida. Teise võimalusena võite need kõik ka välja printida, kuid arvestage, et iga grupi vastuste eraldi sisestamine võtab veidi kauem aega.

Kopeerige iga grupi tulemus ükshaaval ChatGPT-sse.

Jagage ChatGPT väljundit iga grupiga vastavalt nende spetsiifilisele teemale.

Harjutus II: Kiire faktikontroll (vt lisa 3 töölehte)

Paluge õpilastel valida tulemuste hulgast 1–2 väidet, mida nad kontrollima hakkavad.

Teostage veebiotsing või uurige usaldusväärseid uudistesaitte, faktikontrolli tegevaid organisatsioone, teadusajakirju või raamatuid. Ideaalis proovige leida mitu erinevat teabeallikat.

Mõelge leitud allikate usaldusväärsusele. Otsige väiteid toetavaid viiteid.

Teabe võrdlemisel pöörake tähelepanu leitud allikate ja TI poolt genereeritud teabe järjepidevusele ja kontekstile.

Dokumenteerige tulemused koos lühikeste märkustega (leitud allikas; kuidas teate, et see on usaldusväärne ja kas TI esitatud väide on õige?).

Harjutus III: Koomiksi loomine

Kui mõned väited on ebatäpsed, muutke neid oma faktikontrolli tegevuse põhjal.

Märkige üles ChatGPT-lt saadud tulemuste kõige olulisemad ja põnevamad aspektid.

Arutage, kuidas saate neid tulemusi visualiseerida, et need oleksid teiste õpilaste jaoks põnevad ja kaasahaaravad. Siin on mõned näpunäited selle kohta:

- Keskenduge loo võtmeelementidele, nagu peategelased, sündmustik ja pöördelised hetked.
- Tuvastage ja visualiseerige emotsionaalseid hetki või väljendeid. See hõlmab tegelaste reaktsioone, meeleolu muutusi ja dramaatilisi sündmusi. Koomiksid kasutavad emotsioonide tõhusaks edastamiseks sageli näoilmeid ja kehakeelt.
- Tegevuste visualiseerimine (nt jooksev tegelane või liikuv objekt) on sageli kõitvam kui staatilised kirjeldused.
- Kasutage olulise sõnumi edastamiseks ja loo edasiarendamiseks dialoogi või mõttemulle.

Võtke üks koomiksimallidest (lisa 4), mis vastab teie vajadustele kõige paremini, ja illustreerige seda kasutades enda kujutlusvõimet ja ChatGPT poolt genereeritud tulemusi.

Pange tulemused klassiruumi seintele.

Lisamärkus: tunnikava toimib kõige paremini kahe integreeritud keele-, IT- või kunstitunnina. Keeletundides toimuks töö tekstiga, kontrollimine ja täiustamine ning koomiksile loomise visuaalne osa IT (disainiprogrammide abil) või kunstitunnis (valitud tehnikatega).

Refleksioon (5 min):

Jagage õpilased kolme gruppi ja esitage igale grupile üks küsimus, mida arutada: (1) kuidas saab ChatGPT olla loomingulises tegevuses abiks? (2) Miks peaksime kontrollima TI poolt esitatud teavet? (3) kuidas jääda autentseks, kasutades selliseid tööriistu nagu ChatGPT? Iga rühm peab 3 minuti möödudes andma ühe lause pikkuse vastuse.

Lisa 1. ChatGPT väljundi näide.

Viip: kirjuta mulle lugu, mis ei oleks pikem kui 150 sõna* (*pikkus on antud, et näide oleks lühem, sest tavaliselt annab ChatGPT selgesõnalisemad vastused).

Väikeses rannikulinnas oli põlvkondade kaupa kõrgel seisnud tuletorn, mis juhtis laevu turvaliselt läbi reetlike vete. Öeldi, et tuletornis elas kaitsevaim, kes valvas meremehi ja linnaelanikke.

Ühel marusel ööl sattus laev ägedasse tormi. Meeskond oli kaotanud lootuse, kuni nad nägid säravat valgusvihku, mis läbis pimeduse ja juhatas nad ohutusse kohta. Nad jõudsid kaldale, olles tänulikud majakani juhutamise eest.

Järgmisel hommikul avastasid linnainimesed rannast merekarbi, mis kumas eeterliku valgusega. Nad uskusid, et see oli kaitsevaimu kingitus, tema tänumärk. Sellest päevast peale säras majakas veelgi eredamalt, sümboliseerides lootust ja kaitset kõigile, kes tormisel merel seiklesid.

Kommentaar õpetajale: võite õpilastele öelda, et praegusel juhul oli tulemuseks juhuslik lugu, kuid suure tõenäosusega soovime me konkreetsemat teemat, seega peame kirjutama täpsema viiba.

Viip: kirjuta mulle lugu küberkiusamisest, mis ei oleks pikem kui 150 sõna

Vaikeses äärelinna naabruses seisis särav ja rõõmsameelne teismeline Sarah silmitsi varjatud kiusajaga virtuaalmaailmas. See sai süütult alguse tema sotsiaalmeedia postituste kirjutatud haiget tegevatest kommentaaridest, mis kasvasid järk-järgult tigidateks sõnumites, mis hävitasid tema enesehinnangu.

Sarah usaldas oma vanemaid, kes asusid kohe tegutsema. Nad teatasid küberkiusamisest koolile ja platvormi moderaatoritele. Koos perekonna toetusega osales Sarah nõustamistel, et tulla toime emotsionaalse stressiga.

Tehnoloogia ja vastutustundlike täiskasvanute abiga selgus lõpuks ka küberkiusaja isik. Selgus, et tegemist oli klassivennaga, kes pidas võitlust omaenda ebakindlusega. Sarah vanemad julgustasid kätte maksmise asemel pigem mõistma ja kaasa tuundma.

Hariduse ja empaatiavõime kaudu oli olukord stabiliseeritud ning kiusaja hakkas abi otsima. Sarah' kogemusest sai vastupidavuse õppetund, mis tõi esile küberkiusamisega tegelemise tähtsuse nii tehnoloogia kui ka inimsuhete kaudu.

Kommentaar õpetajale: võite õpilastele öelda, et meil on nüüd lugu soovitud teemal, kuid võib-olla vajame väljundit, millel oleks konkreetne eesmärk, mistõttu ei pruugi ülalolev tekst olla parim valik. See tähendab, et peame kirjutama veelgi üksikasjalikuma viiba.

Viip: kirjuta mulle **kahe teismelise noore vaheline dialoog. Üks on ohver ja teine annab asjakohast nõu.** Muuda **dialoog lühikeseks** nii kogupikkuse kui ka vastuste osas. Hoi a **vaba stiili**, mis oleks **keskkooliõpilastele arusaadav**. Kasutage **lihtsaid eestikeelseid väljendeid**, mis on omased **B1 ja B2 keeleoskustasemetel** jaoks. Ja et see oleks usutavam, **anna tegelaste nimed**.

Tegelane 1 (ohver): Emma

Tegelane 2 (nõustaja): Alex

Emma: Tere, Alex, kas ma võin sinuga millestki rääkida?

Alex: Muidugi, Emma. Mis toimub?

Emma: Olen saanud Internetis õelaid sõnumeid ja see häirib mind väga.

Alex: See pole lahe. Kas oled selle inimese blokeerinud?

Emma: Jah, aga ta loob pidevalt uusi kontosid.

Alex: proovi nendest platvormile teatada ja räägi sellest täiskasvanule, näiteks oma vanematele või õpetajale.

Emma: Ma kardan, et kui ma seda teen, siis võib see hullemaks minna.

Alex: Ära lase hirmul end peatada. Sinu turvalisus ja vaimne tervis on kõige olulisemad. Räägi sellest kellegagi, keda usaldad. Ta saab sind aidata.

Emma: Aitäh, Alex. Ma proovin.

Lisa 2. Viiba mall.

Selgitus:

Teema on _____. Kirjuta mulle _____.¹ See peab olema _____.² Selles on _____³ tegelast. Esimene tegelane _____.⁴ Teine tegelane _____.⁴ Loo lisaks nii mitu tegelast kui vaja. Anna tegelastele _____⁵ nimed. Kirjutamisstiil peab olema _____⁶. Kasuta sõnavara, mis on omane _____⁷. Täiendavad detailid: _____⁸.

¹ kirjeldage soovitud väljundit, st lugu, luuletust, dialoogi.

² kirjeldage oma sisu olulisi aspekte, st pikk, lühike, mitte rohkem kui 5 lõiku, vähem kui 50 sõna, sidus narratiiv, loend.

³ tegelaste arv. Võite olla täpne: 2, 3 või jätta TI-le vabaduse, st mitte vähem kui 2. Kuid mõelge, kui palju tegelasi on teie sisu jaoks hädavajalikud, et saaksite soovitud tulemuse saavutada. Soovitame tungivalt mitte rohkem kui 3 tegelast.

⁴ kirjeldage oma tegelasi. Mitte tingimata kõiki, vaid neid, keda tõesti vajate, st konkreetse probleemi ohver, see, kes aitab jne. Sisestage nii palju tegelaste kirjeldusi, kui vajate. Ärge keskenduge visuaalsetele kirjeldustele; see tööriist pakub ainult tekstipõhiseid tulemusi (tasuta versioon).

⁵ saate määrata, millise rahvuse nimesid soovite sisus näha, st nt leedu, läti, eesti, briti. Kui soovite oma tegelastele ise nimesid panna, saate seda teha, lisades iga tegelase kirjelduse alla konkreetse nime. Sel juhul kustutage see osa viibast.

⁶ saate määrata stiili, nt formaalne, juhuslik, futuristlik, keskaegne.

⁷ sisestage teie jaoks asjakohane keeletase ja keele nimi.

⁸ Kui midagi on hädavajalik, kuid mall seda ei hõlma, saate alati oma viibale rohkem lauseid lisada. Kui täiendavaid üksikasju pole, kustutage see osa viibast.

Kui te pole tulemustega rahul, saate alati oma viipa kohandada ja püüda olla täpsem asjade kohta, millest kõige rohkem puudust tunnete.

Puhas mall töötamiseks:

Teema on _____. Kirjuta mulle _____. See peab olema _____. Selles on _____ tegelast. Esimene tegelane _____. Teine tegelane _____. Loo lisaks nii mitu tegelast kui vaja. Anna tegelastele _____ nimed. Kirjutamisstiil peab olema _____. Kasuta sõnavara, mis on omane _____. Täiendavad detailid: _____.

Lisa 3. Faktikontrolli tööleht.

Täitke allolev tabel:

Kontrollitav väide	Leitud allikad	Kuidas tead, et allikas on usaldusväärne?	Tõene või väär

Lisa 4. Koomiksimallid.

Eraldi PDF-idenā.

Autor: Arminas Varanauskas